

EL PRIMER COMTE DE GUIMERÀ: NOTES BIOGRÀFIQUES, GENEALÒGIQUES I HERÀLDIQUES

Són exigües i no sempre exactes les notícies que disposem ara per ara sobre el primer comte de Guimerà, tret dels breus esments que fan les enciclopèdies i alguns autors ja allunyats en el temps.¹ En aquestes notes vull donar un bon nombre de dades inèdites de caire biogràfic i genealògic per tal de situar adequadament un personatge que es mereix un lloc distingit entre els homes il·lustrats del segle XVII i que, ben segur, en altres latituds ja comptaria amb una monografia. Les fonts de les meves recerques es deuen a les consultes regulars portades a terme tant a l'Arxiu Històric Provincial de Saragossa, on es troba el gruix de la documentació familiar i patrimonial dels Pinós, com a la Biblioteca Nacional i a l'Acadèmia de la Història de Madrid.

* * *

Gaspar Galceran de Castre i de Pinós de So i Gurrea d'Aragó² nasqué als voltants de Barcelona, on es trobaven ocasionalment els seus pares, i fou batejat a l'església parroquial dels Sants Gervasi i Protasi dijous dia 15 de novembre del 1584.³ Era fill de Felip Galceran de Castre Pinós i d'Aragó, XI vescomte d'Illa i de Canet⁴ i x d'Èvol,

1. Així, vegeu G.E. FRANKENAU, *Bibliotheca Hispanica historico-genealogico-heraldica* (Leipzig: 1724), ps. 158-159; Nicolás ANTONIO, *Bibliotheca hispana nova*, I (Madrid: 1788), p. 534; Félix de LATASSA i Miguel CÓMEZ URIEL, *Bibliotecas antigua y nueva de escritores aragoneses* (Saragossa: 1877), vol. II, ps. 545-556; Ricardo del ARCO GARAY, «Un arqueólogo ilustre: El Conde de Guimerá», *Revista de Historia y Genealogía Española*, II (1913), ps. 249-260, 297-304 i 349-356; —, *La erudición aragonesa en el siglo XVII en torno a Lastanosa* (Madrid: 1934), *passim*, però ps. 111-130; —, *El cronista de Aragón Andrés de Uztarroz* (Madrid: 1950). També, Francisco FERNÁNDEZ DE BÉTHENCOURT, *Historia genealógica y heráldica de la monarquía española y de los grandes de España* (Madrid: 1901), III, ps. 491-492; Adolfo CASTILLO GENZOR, «El Condado de Guimerá», *El Noticiero* (Saragossa: 30.III.1971), p. 23.

2. Deponent del tipus de documentació, el trobem com a Gaspar Galceran de Pinós i de Castre, Gaspar Galceran de Gurrea Aragó Castre i Pinós o Gaspar Galceran de Pinós So Castre i Aragó; ell mateix ho justificava així: «[...] ha habido de mudar (y más durando el pleito) el apellido de Pinós en los Ilustres de Gurrea y Aragón cosa que por razón de Varonías y heredamientos se muda muchas veces [...]»—*Tablas genealógicas y declaraciones dellas de la ascendencia de varón en la familia de Pinós* (Saragossa: 1624), taula v.

3. Arxiu Històric Provincial de Saragossa (AHPZ), «Fons Híjar», sala II, ll. 93/ doc. 21.

4. Dels quals havia pres possessió el 29 d'octubre del 1552, tot i que per sentència del 21.vi.1561 fou condemnat a tornar els dos vescomtats al seu cosí germà Pere Galceran de Pinós i de Pau; AHPZ, «Híjar», IV, 34/2, i I, 379.

diputat per Catalunya i Aragó (1552), comanador major de Montalban a l'orde de Sant Jaume († 1591) i de la seva segona muller, cosina germana seva, Anna d'Aragó Gurrea i de Borja⁵ († 1595), nét patern de Guillem Ramon Galceran de Castre Pinós i de So, x vescomte d'Illa i de Canet i ix d'Èvol, diputat per Catalunya i Aragó (1521 i 1547), governador dels comtats de Rosselló i Cerdanya (1530-1534), cavaller de Sant Jaume († 1552)⁶ i d'Aldonça d'Aragó Gurrea i de Cardona, i nét matern de Martí d'Aragó i de Gurrea, iv duc de Vilafermosa († 1581) i de Lluïsa de Borja i d'Aragó († 1560).

Als set anys Gaspar Galceran succeí el seu germà gran Pere Galceran de Castre Pinós i Fernández de Heredia, xi vescomte d'Èvol⁷ que morí al castell de Guimerà el 14 d'octubre del 1591 sense descendència legítima.⁸ Era fill del primer matrimoni del seu pare amb Hipòlita Fernández de Heredia i Cuevas († 1565).⁹

Els altres germans de Gaspar Galceran moriren tots a la infantesa i es deien Francesca, Guillem, Baltasar i Aldonça, tots quatre sepultats al convent de Predicadors de Saragossa.

TÍTOLS I PATRIMONI

L'1 de novembre del 1591 per mitjà dels seus apoderats i sota la tutoria de la seva mare i de Jeroni Desprat, Gaspar Galceran de Castre Pinós prengué possessió del vescomtat d'Èvol a Perpinyà i en fou el dotzè titular. El vescomtat era integrat per les viles i els llocs d'Èvol, els Horts, Sautó, Estavar, Bajande, Font-rabiosa, Creu, Oleta, Jújols i Fetges, sobre els quals gaudia de la jurisdicció civil i criminal i del mer i mixt imperi i de rendes i drets senyorials a Llúvia, Formiguera, els Angles, Ral, Puigbalador, Matamala, les muntanyes i les terres d'Escaró i les fargues de ferro de la Bastida i de Fetges en el Capcir. En aquella mateixa data prengué possessió del castell i el lloc de la Roca d'Albera i del feu d'Enblany al Rosselló;¹⁰ i uns mesos després, de la baronia i la vila de Fréscano i dels llocs de Vicién, Fraella i Albero Alto i Bajo a l'Aragó.¹¹

El 7 de novembre del 1594 prengué possessió de la baronia, la vila i el castell de Guimerà,¹² de què tenia també la plena jurisdicció juntament amb la Pobla de Ferran,

5. Anomenada també Anna d'Aragó i Sarmiento.

6. Morí a Montsó durant la celebració de les corts generals.

7. Havia pres possessió de la baronia de Guimerà l'1 de novembre del 1590 i del vescomtat d'Èvol l'11 de gener de l'any següent—AHPZ, «Híjar», v, 78—.

8. Fora del matrimoni tingué tres fills: Jeroni de Castre, monjo carmelità, Joana Hipòlita de Castre i Estefania Elionor de Castre, ambdues monges a Santa Inés de Saragossa. De la seva tutoria s'encarregà la seva àvia Anna d'Aragó, per escriptura de discerniment atorgada a Barcelona el 8 de gener del 1593 davant els notaris Miquel Cellers i Lluís Jorba.

9. Aquesta senyora era filla de Juan Fernández de Heredia y Ximénez de Urrea, iii comte de Fuentes († 1561) i de la seva primera esposa Luisa de Cuevas y Pérez del Castillo († a. 1554) i era vídua de Lluís Ferrandis d'Híjar i Arellano, senyor de la vila d'Híjar i ii comte de Belxít († 1554).

10. AHPZ, «Híjar», v, 79, amb documents originals i còpies d'aquests llocs; veg. també AHPZ, «Híjar», ii, 52/21, fol. 820r-828v.

11. AHPZ, «Híjar», ii, 52/21, fol. 170r.

12. AHPZ, «Híjar», iv, 9, fet a la quadra de Vallsanta per Pere Carbonell.

la quadra de Vallsanta,¹³ Cubells, la Coma de Camarasa i el patronat del santuari de Santa Maria de la Bovera. Els mateixos dies també prengué possessió dels llocs del Quer Foradat i d'Ansovell a l'Alt Urgell, dels quals tenia igualment la plena jurisdicció amb els delmes i els drets sobre els boscos. Del Quer Foradat i també en algunes ocasions d'Ansovell es titulava impròpiament vescomte¹⁴ tal i com ja ho havien fet abans el seu avi, el seu pare i el seu germà, com ho testimonia la documentació notarial¹⁵ basant-se de segur en una tradició familiar recolzada en la coneguda obra de Pere Tomic *Històries e conquestes del realme d'Aragó e principat de Catalunya*, escrita a Bagà el 1438.¹⁶ Anys després, Gaspar Galceran tractà de donar fonament a aquestes intitolacions, que hom deia 'd'immemorial', partint de les dades fantasioses de Tomic i arranjant-les en forma de genealogies,¹⁷ encara que ell mateix admet la seva estranyesa respecte dels documents antics del seu arxiu, on els Aragall—que suposadament eren senyors d'aquests llocs—no es titulaven vescomtes.¹⁸ Per tal de sostenir les seves afirmacions el comte de Guimerà, escriví una ferotge crítica¹⁹ contra l'obra del cronista Jerónimo Zurita, que havia rebutjat la veracitat històrica de moltes afirmacions de Tomic i que, per això, posava en dubte aquests títols senyorials dels Pinós.²⁰ Ara bé, el que sembla més evident és que els Aragall, senyors de la baronia d'Ansovell, tenien el lloc del Quer Foradat subinfeudat pels Pinós, encara que no hi hagi cap prova documental que ens assenyali que es tractava d'un vescomtat.²¹

13. Aquest lloc l'havia comprat la seva mare Anna d'Aragó a Dionísia de Guimerà el 2.IX.1591, i el 1726 els VIII ducs d'Híjar hi feren construir l'església i el monestir de Santa Maria de la Vallsanta.

14. En alguns documents el comte de Guimerà es titulà també vescomte de Nyer (escrit 'Añer' o 'Ñer'), justificant-ho com a descendent dels primers senyors de So que ho haurien estat. També es pot veure en les intitolacions completes d'alguns ducs d'Híjar.

15. Veg. com a exemple els capítols de Guillem Ramon de Castre Pinós fets a Saragossa l'1 de maig del 1523 ratificats pel notari Miguel Díaz de Altarriba (AHPZ, «Híjar», I, 396/28), el testament de Felip Galceran de Castre Pinós fet a Tàrrega el 10 de juliol del 1588 testimoniat pel notari Salvador Mir (AHPZ, «Híjar», I, 148/2) o el testament de Pere Galceran de Castre Pinós dictat al castell de Guimerà el 13 d'octubre del 1591 davant el mateix notari (AHPZ, «Híjar», I, 189/5).

16. Com és ben conegut, l'obra de Tomic tingué una gran influència en la gestació i la fixació de mites com ara l'arribada al Principat d'Otger Cataló i els «nou barons de la fama». Pere Tomic fou fill del batlle de la vila de Bagà, que també era procurador de les baronies de Pinós i Mataplana. Ell mateix fou servidor de Bernat Galceran I de Pinós i Fenollet († 1421) i del seu fill Bernat Galceran II de Pinós i Ahonès, dit 'el Cavaller', VII vescomte de Canet i VI d'Illa († 1443), al qual dedicà la seva obra; aquest era oncle de l'avi cinquè patern de Gaspar Galceran, Pere Galceran de Castre Pinós († 1444), casat amb Blanca de So i d'Aragall, senyora del Quer Foradat, Ansovell i Cava († 1416).

17. BN, ms 3.089, fol. 26r-88r i AHPZ, «Híjar», II, 52/ 21, fol. 764r-800v.

18. «[...] tal era la llaneza de aquellos tiempos, [que] cesaron de intitularse vizcondes no porque no hubiese instituida tal dignidad pues por lo menos no se puede negar que la hubo en tiempo del Conde don Ramón Berenguer el Viejo [...]», BN, ms 3.089, fol. 27v.

19. BN, ms 5.793, fol. 71r-132v i 138-153v.

20. *Anales de la Corona de Aragón* (1562), I, 2 (Saragossa: 1967), p. 12 (ed. Ángel Canellas). També rebutjà les llegendes de l'obra de Tomic, Miquel Pere Carbonell a les seves *Cròniques d'Espanya* (1547), que igualment reberen les invectives de Guimerà.

21. Veg. Joaquim MIRET i SANS, «Los vescomtes de Cerdanya, Conflent y Bergadà», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, VIII (1901), ps. 171-175.

Gaspar Galceran de Pinós rebé una acurada educació tant pel seu preceptor Pedro Jerónimo de Metelín, canonge de la Seu de Jaca, doctor en dret civil i canònic i gran hebraïsta, com per la influència dels seus oncles Ferran († 1592) i Francesc d'Aragó († 1622), que foren respectivament v i vi ducs de Vilafermosa, ambdós grans erudits, dedicats al mecenatge i continuadors de les col·leccions del seu pare—que era l'avi de Gaspar Galceran—. ²²

El 24 de desembre del 1598 el rei lliurà al jove vescomte d'Èvol el privilegi per a suplir l'edat quan tot just acabava de complir el catorze anys. ²³ Fou també *menino* de la reina Margarida d'Àustria.

COMTE DE GUIMERÀ

El 1599 el comte-rei Felip III, un cop clausurades les Corts de Barcelona el 9 de juliol i després de passar per Montserrat, arribà el 13 a Tarragona, on signà entre aquella data i els dies 18 i 19 les concessions de vuit títols nobiliaris atorgats a alguns dels vells llinatges del Principat tots referendats pel flamant secretari del rei Pere Franquesa. ²⁴ Un d'aquests títols fou el de comte de Guimerà, lliurat el 18 de juliol del 1599 a un joveníssim Gaspar Galceran de Pinós i de Castre—*Don Gasparis Galcerandi de Pinos et de Castro*—per l'antigor del seu llinatge i pels mèrits contrets pel seu avi, el seu pare i els seus il·lustres avantpassats. És significatiu, i per això cal assenyalar-ho, que el diploma reial l'anomena lògicament vescomte d'Èvol—*vicecomitis de Ebol*—però també vescomte del Quer Foradat—*et de Alquer*—, cosa que confirmava així tàcitament l'existència d'aquest títol mai no concedit. ²⁵ A partir d'aquest moment mai ningú no posà en dubte l'existència del vescomtat.

El comte de Guimerà es casà a Saragossa després de pactar els capítols matrimonials el 3 de juny del 1604 testimoniats per Bartolomé Malo, ²⁶ amb Isabel Agnès d'Erill i de Sentmenat, nascuda a Barcelona i morta a la Ciutat Comtal (Pi) el 28 d'octubre del 1665. ²⁷ Era filla del seu cosí segon Felip d'Erill i d'Erill, I comte d'Erill, baró d'Orcau, d'Anglesola i de Rubinat, senyor de Sant Antolí i de Monlleó, batlle general de Catalunya i governador i capità general del Rosselló († 1611) i de Cecília de Sentmenat i d'Alentorn († 1617), néta paterna d'Alfons d'Erill Orcau i d'Aragó Gurrea, baró d'Erill i d'Orcau, governador dels comtats de Rosselló i Cerdanya († 1584) i de Joana d'Erill i d'Aimeric, baronessa de Rubinat, senyora de Sant Antolí i

22. Veg. LATASSA, op. cit., II, ps. 343-344.

23. Veg. sobre els Aragó, FRANCISCO FERNÁNDEZ DE BÉTHENCOURT, *Historia genealógica y heráldica de la Casa Real y Grandes de España* (Madrid: 1901), III, ps. 473-509.

24. AHPZ, «Híjar», I, 31/20, actuant com a notari el secretari Jeroni Gassol.

25. Els altres títols atorgats foren els de comte del Castell de Centelles (Centelles), comte d'Erill (Erill), comte de Peralada (Rocabertí), comte de Santa Coloma (Queralt), comte de Savallà (Boixadors), comte de Montagut (Cruïlles) i vescomte de Jóc (Perapertusa). Veg. ACA, «Consejo de Aragón», II, 358, *Certificación auténtica de los caballeros y nobles que se hizieron por SM en las Cortes de 1599*; ACA, «Consejo de Aragón», II, 493, *Memoria de los títulos nobles y caballeros que SM hizo en las Cortes del año 1599*; i ACA, «Real Cancillería», *Diversorum*, reg. 5.181, fol. 150r-181v.

26. AHPZ, «Híjar», V, 79, còpia testimoniada del títol de comte de Guimerà, feta a Madrid el 24.XI.1769 per Francisco Ambrosio de Castro.

27. AHPZ, «Híjar», I, 385/ 15.

de Monlleó († 1587), i néta materna de Jaume de Sentmenat i de Sentmenat, baró de Sentmenat († 1574), i d'Elisabet d'Alentorn i d'Oms († 1619). Tingueren un sol fill anomenat Luperci Ferran de Pinós Castre i d'Erill, nascut a Saragossa (San Gil) el 3 de novembre de 1604 i mort als 22 mesos pel setembre del 1606, fou sebollit a la capella major del convent de Predicadors de Saragossa.²⁸

Fora del matrimoni tingué el comte de Guimerà un fill que fou batejat a Saragossa (Santa Engracia) el 7 de maig del 1638²⁹ amb els noms i els cognoms d'Esteve Galceran de Pinós i Castre i que devia morir després del 1682. Fou acollit i educat per la seva parenta Francesca de Pinós, duquesa d'Híjar,³⁰ i passà la infantesa al convent de Sant Francesc de la vila d'Híjar, la qual li deixà una pensió alimentària al seu testament,³¹ que encara el maig de 1682 li lliurava la casa ducal.³² Esteve Galceran de Pinós es casà dues vegades. La primera a Saragossa el 2 d'octubre del 1661 amb Mariana de Ezpeleta Cortés i Marzo, sense tenir-hi fills. La segona també a Saragossa vers 1673 amb Antonia Palazzolo, que era natural de Palerm, amb qui tingué tres fills: Esteve de Pinós i de Castre, mort sense descendència, Estefania de Pinós i de Castre, casada amb Francisco de Herbás i Figueredo,³³ i Anna de Pinós i de Castre, morta jove.

El 19 de març del 1608 el primer Comte de Guimerà manà capbrevar la vila i llocs del seu comtat i l'1 de maig d'aquell mateix any comprà a Francisco Pérez Coloma, senyor de Malón i a Bernardino de Mendoza, unes cases grans al Coso de Saragossa³⁴ i de llavors ençà hi emprengué innombrables reformes i millores, que convertiren aquestes edificacions en un sumptuós palau.³⁵

Com altres estius, els comtes de Guimerà amb la comtessa d'Erill, provinent del Principat juntament amb un selecte grup d'amics, es reuniren durant el mes de juny d'aquell mateix any al casal de la localitat de Fréscano. El dia 9 el comte de Guimerà, després de dirigir-los un discurs sobre el vici de l'ociositat, els proposà d'aplegar-se cada tarda a les dues i durant un hora escoltar els discursos erudits, piadosos o poètics encarregats a cadascun dels participants. Per a aquestes reunions de caràcter lúdic, s'imposà el canvi de nom per un de reminiscències llatines, i el nostre comte trià 'Galcerius'. El propi Guimerà batejà les reunions amb el nom de Pítima o remei contra l'ociositat i redactà amb l'ajut dels seus convidats les regles, que encara es conserven, per a aquest entreteniment culte i efímer que s'allargà fins el 30

28. Havia fet testament a Saragossa el 26 de maig del 1663 testimoniat pel notari Gil Calvete.

29. AHPZ, «Híjar», I, 266/12, *Registro general de los estados del conde de Guimerà*, f. 31r.

30. *Libro de bautismos 1549*, fol. 126v, imposant-li els noms de Esteve Deodat Agustí i Galceran.

31. «[...] la Duquesa se le trujo a su costa i a costa suia lo ha hecho criar con el cuidado, luzimiento i dezenia que se ha visto i se puede creher i siendo de edad competente le dio a conozer al mundo por hijo de quien era i lo habilitó para todos aquellos honores que podia gozar por hijo de su Padre [...] y le dio para su honesto entretenimiento el Gobierno más onrroso y de provecho que la su Casa» (Saragossa: 2.x.1663), AHPZ, «Híjar», I, 29/1-4. El 1665 Esteve Galceran presentà, sense cap èxit a causa de la seva il·legitimitat, dos memorials al rei sobre la qualitat i els serveis dels seus avantpassats per tal de succeir en els títols i els béns patrimonials del seu pare, veg. Real Academia de la Historia (RAH), «Colección Salazar y Castro», E-21, fol. 28-51 i BN, ms 3.054, fol. 152r-153v.

32. AHPZ, «Híjar», V, 92/1.

33. AHPZ, «Híjar», I, 29/11.

34. No hem pogut esbrinar encara si hi hagué descendència d'aquest matrimoni.

35. AHPZ, «Híjar», I, 29/12, testimoniat pel notari Lupercio Andrés.

d'agost.³⁶ No sabem si la Pítima continuà altres estius, però malgrat la mancança de documentació sabem que els comtes de Guimerà passaren altres estius a Fréscano i, per tant, podem estar segurs que en plena canícula el comte i els seus amics es devien esbargir amb aquests jocs refinats.

El 1617 escriví una llarga carta per als seus successors de to moralitzador que després encapçalà el recull d'escriptures i documents de la Casa de Pinós³⁷ i que fou precedida de nombrosos esborranys acompanyats de cites bíbliques i d'autors llatins.³⁸ Per aquest temps fou diputat pel regne d'Aragó i participà activament en les tasques pròpies del càrrec.

Els comtes de Guimerà es trobaven al monestir de Sant Cugat el dia 19 de maig del 1623, data en què signaren unes modificacions sobre el dot de la comtessa de Guimerà amb els nous comtes d'Erill.³⁹

L'11 d'octubre del 1624, a Saragossa, féu saber al rector de la parròquia de Guimerà la notícia de la beatificació del seu besoncle Francesc de Borja—que era germà de la seva àvia materna, la duquessa de Vilafermosa, coneguda com la 'Santa Duquessa'—. Li demanà al rector que «es fes elecció del Sant per advocat i patró de mos Estats i particularment de aqueixa vila».⁴⁰

El 23 d'abril del 1630 jurà al palau reial de Madrid el càrrec de majordom de setmana del rei Felip III.

Col·leccionista i erudit

Gaspar Galceran fou un gran bibliòfil. Posseïa una de les millors i més selectes biblioteques del seu temps, juntament amb la del seu gran amic Vincencio Juan de Lastanosa, senyor de Figueruelas († 1684), amb més de vuit mil exemplars impresos, gairebé tots relligats amb pell fina i amb el seu escut al lloç.⁴¹ També encarregà la recerca i la compra—i en ocasions la còpia—de moltes obres rares i difícils de trobar.⁴² Amb una obstinada passió, s'interessà igualment per l'epigrafia i la numismàtica i col·leccionà monedes i medalles; n'arribà a reunir al voltant de sis mil,

36. AHPZ, «Híjar», I, 29/22-6. Segons aquest document, gairebé cada any feia millores al seu palau (capella, salons d'hivern i d'estiu, balcons, cambres per l'arxiu, jardí etc.). La darrera obra, pocs mesos abans de morir, fou una nova llar de foc per a la seva cambra. Aquest palau passà a la mort de la comtessa de Guimerà al duc d'Híjar que la comprà a la Reial Audiència de Saragossa el 1671 (AHPZ, «Híjar», V, 91/3). Veg. també un plànol del palau a AHPZ, «Híjar», I, 78/9-11.

37. BN, ms 9.396. Consulteu, també, Adolphe COSTER, «La Pítima contra la ociosidad (1608)», *Linajes de Aragón*, III (1912), ps. 357-363.

38. AHPZ, «Híjar», I, 22/1.

39. Veg. BN, ms 8.369, *Borrador de carta dedicatoria a los Illmos. sucesores del Condado de Guimerá*.

40. BN, ms 3.054, (imprès) fol. 154r-155v.

41. AHPZ, «Híjar», IV, 33/8.

42. Es poden veure encara en molt bon estat exemplars de la seva biblioteca com el conservat a AHPZ, «Híjar», I, 266, o a ACA, «Diversos», *Centelles-Solferino*, Inventario 1885, II, 116. Veg. també Manuel SÁNCHEZ MARIANA, *Bibliófilos españoles* (Madrid: 1993), ps. 49-50.

sobre les quals escriví amb autoritat.⁴³ Col·leccionà també escultures i atuells de l'antiguitat hispanoromana—que aleshores havien començat a atreure els nobles espanyols emulant una tradició iniciada un segle abans pels grans senyors italians i francesos—i reuní al seu palau de Saragossa un dels primers gabinets de curiositats, on s'aplegaven en exposició heteròclita des d'un hipopòtam sencer dissecat fins a quadres, instruments musicals, camafeus, vidres o rellotges.⁴⁴

Genealogista i Heraldista

Guimerà se sentí atret ben aviat pels estudis sobre la genealogia i l'heraldica de la seva pròpia família i dels diferents llinatges que s'agregaren al seu. Per una banda, es veié en la necessitat de documentar les seves pretensions a diferents títols i patrimonis que eren aleshores en litigi. Tenim constància de tres grans plets que l'enfrontaren al baró de la Llacuna per la casa de Castre,⁴⁵ als Carròs, als Mendoza i als Maça de Liçana pel patrimoni dels Carròs de Sardenya⁴⁶ i als Aragó per la

43. Cal fer esment d'alguna d'aquestes obres, conservades a la Biblioteca Nacional de Madrid, com el *Breviari d'amor* (BN, Res. 203) o la *Grant estoria de Ultramar* (BN, ms 1.187) o de l'avui dit—al nostre parer impròpiament—*Armorial de Aragón*, encara que sigui un recull d'escuts de llinatges aragonesos, però també—i en la mateixa proporció—dels escuts de les més destacades famílies catalanes, valencianes i castellanen, així com de moltes cases sobiranes i llinatges de l'alta noblesa d'Europa. L'*armorial* que es conserva a la biblioteca de la Diputació d'Aragó fou confeccionat vers l'any 1536 i la pròpia Diputació féu recentment una acurada edició facsimil d'aquest esplèndid document heràldic enriquit amb moltes anotacions del propi comte de Guimerà—amb un estudi crític d'Antonio Herrera Casado (Saragossa: 1997)—.

44. Vegeu BN, ms 3.610, *Inscripciones de memorias romanas y españolas, antiguas y modernas, recogidas por varios autores y en particular de Gerónimo Zurita, Florián de Ocampo, Luis de Resendi, P. Albiano de Rojas y otros* (343 fol.), que ha estat estudiat per Helena GIMENO PASCUAL, *Historia de la investigación epigráfica en España en los siglos XVI y XVII a la luz del recuperado manuscrito del conde de Guimerá* (Saragossa: 1997). També al Fondo Documental Histórico de las Cortes de Aragón (Palacio de la Aljafería), ms, sign. L 210, *Honestas recreaciones de ingeniosa conversación en diálogos: Decláranse varias monedas antiguas i modernas* (20.XI.1632).

45. Un exemple de l'abast d'afeccions de Guimerà, el constitueixen les cartes sobre temes numismàtics, reflexions històriques, astronòmiques, arqueològiques o notes sobre éssers monstruosos o sobre fets miraculosos de tota mena a BN, ms 5.793. Veg. també Ricardo del ARCO, op. cit., p. 355, n. 1. En la nostra recerca a l'arxiu de la Casa Ducal d'Híjar no hem pogut trobar encara els inventaris d'aquestes col·leccions de què Guimerà parla en alguna ocasió.

46. Veg. «Relación de los pleytos y sucesos de la casa de Castro, trabajos y obediencias de los vizcondes de Évol, de don Guillén Ramón y don Felipe Galceran de Castro y Pinós, desde el año 1530 hasta el de 1603», 23 fol., imprès a Saragossa i presentat a les corts de 1626. No tingué èxit en les seves pretensions i la casa de Castre restà a les mans dels baró de la Llacuna, després a les dels seus successors, els marquesos d'Aitona, i finalment en les dels ducs de Medinaceli—AHPZ, «Híjar», I, 89/7—.

successió al ducat de Vilaformosa.⁴⁷ La seva intensa participació en aquest darrer plet el portà a avantposar als seus cognoms Castre i Pinós els de Gurrea i Aragó així com a titular-se Duc de Vilaformosa i de Luna; també hagué de demanar a la Reial Audiència de Saragossa, per a pledejar amb plenitud d'efectes, la condició de natural d'Aragó—com sabem havia nascut a Barcelona—, que li fou lliurada el 12 de febrer del 1633. En tots aquests litigis tingué una intervenció decisiva juntament amb els seus advocats per a la redacció de les argumentacions genealògiques i demostrà una preparació històrica fora del que era comú a l'època.

Guimerà volgué deixar testimoni de les seves recerques i escriví una curiosa sinopsi argumental en quatre folis per a una obra de teatre sobre la unió de les cases de Castre i de Pinós, per si hi havia la possibilitat que cap dramaturg ho portés a terme, sense que tinguem notícia ara per ara de que l'obra s'arribés a enllestir.⁴⁸ S'interessà igualment en les successions de les cases reials o nobles d'Espanya o d'Europa i escriví sobre aquestes matèries.⁴⁹

Per altra banda, el comte de Guimerà escriví molts folis per a refrescar la memòria familiar destinada a la seva posteritat. Fou molt minuciós en el recull de dades i dates dels documents que hi havia al seu arxiu i la reconstrucció genealògica que dugué a terme de les branques conegudes es pot confirmar avui amb les poques escriptures i documents notariais que encara es conserven. Malgrat això, comptant amb la seva erudició, el coneixement que tenia de les inscripcions de medalles antigues i una rara astúcia, es deixà emportar per fantasies historicistes en aquelles qüestions on mancaven els documents i, com ja ho hem esmentat a propòsit del vescomtat del Quer Foradat, es construí uns avantpassats on es donaren cita tots els tòpics sobre els orígens nobiliaris i es barrejà el que era cert amb el que era llegendari: avantpassats que començarien per un impossible rei Cecros d'Atenes, passant per uns reis de Creta, uns sacerdots d'Hèrcules cognominats Pinarii i els seus descendents, uns Pinarii còsols romans... Són testimoni d'aquestes fabulacions una infinitat d'esborranys d'arbres, quadres i notes de caire històric, genealògic i heràldic que hem trobat tant a l'arxiu de la Casa Ducal d'Híjar a Saragossa com a diferents arxius i biblioteques. Tingué sobre aquestes qüestions i d'altres correspondència erudita amb l'heraldista Jaume Ramon i Vila († 1638) i amb l'historiador Esteve de Corbera († 1631), al qual envià unes relacions genealògi-

47. Veg., sobre aquest plet que ja s'havia iniciat pel seu pare, «Relación del derecho que el conde de Guimerà tiene a los bienes de don Nicolau Carroz de Arborea y Mur», imprès a Sardenya, 26 fol. amb un arbre genealògic (AHPZ, I, 142/1); n'hi ha altres exemplars a la BN i a la RAH de Madrid. Tampoc no guanyà aquest litigi, que es decantà a favor del Maça de Liçana, ducs de Mandas i marquesos de Terranova.

48. Veg. una gran part de la documentació genealògica i processal d'aquest plet que s'endegà a la mort de Francesc d'Aragó Gurrea i Borja, VI duc de Vilafermosa en morir l'any 1622 sense descendència masculina: AHPZ, «Híjar», I, 202/29-50, I, 385/33, 1-13, i també a l'ACA, «Diversos», *Centelles-Solferino*, Inventario de 1885, ll. 116. El comte de Guimerà no reeixí tampoc en les seves pretensions i el ducat es confirmà en la persona de Maria Lluïsa d'Aragó i Pernstein († 1663), neboda del darrer duc. D'aquesta època data un arbre de costats fins al sisè grau amb els escuts de tots els ascendents del comte de Guimerà, per a demostrar els seus vincles amb els Aragó i els Gurrea. El treball cal·ligràfic, de gran precisió i bellesa, fou executat a Barcelona el 1624 per Josep Vallès.

49. BN, ms 8.369.

ques i històriques sobre els vescomtes d'Èvol i els pretesos vescomtes del Quer Foradat.⁵⁰ Tanmateix, és curiós de destacar les paraules que escriví el propi comte sobre la tasca genealògica: «[...] cosa plenera y assentada és que les illustres famílies no tenen de possar la estimació del seu origen y naixement en cosses fabuloses ni aun en les dubtoses car en lloc de guanyar honor y reputació con la dessitjada antiguetat la perderan donant així ocasió a que es dubti aun de lo mateix que està citat per verdader [...]»⁵¹

Finalment el comte de Guimerà entre els anys 1623 i 1628 va «passar en net» les seves recerques, que encapçalaren el primer volum manuscrit del *Registre general de les inclusions de la casa, estats i escriptures de don Gaspar Galceran de Pinós Gurrea i Aragó*.⁵² No obstant això, el 1624, quan el comte de Guimerà es trobava immers en els plets esmentats, es decidí a publicar les seves investigacions i a fixar-les en unes cèlebres *Taules genealògiques i declaracions dellas, de la ascendència de baró a baró en la família de Pinós*,⁵³ cinc fulls, en gran foli, que foren impresos a Saragossa i signats—per tal d'oferir una aparença d'objectivitat al lector—pel comptador, procurador i secretari del comte, Luis de Vera i Sotomayor.⁵⁴

El comte de Guimerà s'interessà molt d'hora en les qüestions heràldiques i així fixà també el seu escut d'armes i la seva divisa. Gràcies als innombrables esborranys i notes que se'n conserven, podem resseguir amb molta fidelitat l'iter que seguí el seu pensament en l'adopció d'un determinat escut, les quals notes sotmeté el 1607 a la consideració del seu preceptor Pedro Jerónimo de Metelín.⁵⁵

A la figura 1 veiem l'escut en el seu estat final amb què timbrà els seus vincles: quarterat, 1r. i 4t. requarterat: 1. d'or, 4 pals de gules; 2., de gules, un castell d'or tancat d'atzur; 3. d'argent un lleó de porpra; i 4. quarterat en sautor: 1. i 3., 4 pals de gules i 2. i 4. d'argent, un àguila de sable, que són les armories dels ARACÓ; damunt de tot un escussó de gules, amb dos llops d'or, dels GURREA; 2n. i 3r. requarterat: 1.

50. BN, ms 5.787, *Fragmentos genealógicos sobre familias de Aragón, Navarra, Castilla y León, con un tratado de nobleza* (200 fol. amb escuts dibuixats en color i tinta); BN, ms 2.038, *Sucesiones Reales de Aragón* (1620, 114 fol.), o BN, ms 3.054, *Escudos de armas y títulos de Inglaterra* (cinc grans folis impresos, s.d.). LATASSA, op. cit., ps. 567-573, cita un bon nombre d'obres originals o atribuïdes al comte de Guimerà que no hem pogut trobar.

51. Els interessants esborranys d'aquestes missives es troben a BN, ms 3.089, fol. 13-38 i ms 7.377. Veg. també BN, ms 7.377, *Papeles históricos y políticos referentes en parte, al Condado de Ribagorza* (1622): hi ha cartes de Guimerà amb consultes sobre els «nou barons» i Otger Cataló, adreçades a Esteve de Corbera i a Jaume Ramon Vila.

52. BN, ms 11.690, fol. 40r.

53. Exposàrem el contingut d'aquests importants manuscrits al nostre article «Els fons genealògics i nobiliaris catalans a l'arxiu ducal d'Híjar», *Paratge*, 10 (1999), p. 24.

54. Hem trobat tant al fons Híjar de l'AHFZ com a la biblioteca de la RAH aquestes taules incompletes i molt malmeses, però completes a BN, ms 3.054. Sembla escaient d'assenyalar que les taules són citades, molt sovint, com a *Tablas y sumarios genealógicos*.

55. Luis de Vera fou confident del comte així com un dels seus executors testamentaris; fou també secretari del duc de Monteleone i dels III comtes d'Erill, i escriví a Saragossa el 1650 una coneguda—encara que plena d'errors i mentides—història titulada *Discursos historiales y genealógicos del árbol y descendencia de los Illmos. Señores Varones y Condes de Erill de la nobilíssima Casa de Erill* (1650), que mai no s'imprimí però de què hi ha moltes còpies (així, per exemple, a l'AHFZ, «Híjar», I, 373/16, IV, 191/2, i V, 111) i que reberen una crítica aferrissada de Joaquim MIRET i SANS, «La Casa senyorial d'Erill», *Anuari Heràldic*, I (1917), i que es poden tenir ben bé en compte per a valorar obres semblants.

d'or, 4 pals de gules; 2. d'argent, un cometa de gules, que són les armes dels CASTRE; 3. d'argent, 2 bandes escacades d'or i de gules, que serien les armes dels VESCOMTES DEL QUERFORADAT, i 4. d'or, una banda de gules, les armes dels SO, vescomtes d'Èvol: damunt de tot, un escussó d'or amb tres pinyes de sinople, de PINÓS. Per timbre dos coronells, un que semblaria de duc (per la reivindicació del ducat de Vilafermosa) i l'altre de comte (pel títol de Guimerà). Envoltant l'escut, unes branques entrelaçades amb tres pinyes i una banderola amb la divisa: *Sequar et duro et dulce*. Acoblat darrere l'escut, un cometa de vuit puntes. Guimerà justificà l'ús de les tres pinyes i la disposició adoptada. Les pinyes constituïen el signe distintiu i parlant del llinatge des de les primeres representacions conegudes. En les més primerenques del segle XIII sol aparèixer una pinya; més endavant, encara que amb intermitències, començaren a usar-ne tres en col·locacions diverses (en pal, en xebro, en faixa o en banda).⁵⁶ Guimerà s'inclinà per la disposició de les pinyes ben ordenades amb una explicació plena de simbolisme: «[...] *los estados de fortuna son tres, el que está en el pie della que lo va levantando y el segundo que está en la cumbre y el tercero que baja y se puede dezir con verdad que mi Casa está en este, que es una de las mayores alabanzas de la nobleza en que se conoce no ser niña sino que anda en la edad decrepita, señal de su antigüedad y lustre. Más pónese tres por ser número perfecto y significación de multiplicación innumerable en que se figura toda la descendencia de un linaje [...]*»⁵⁷ Escriu el comte de Guimerà que les tres pinyes justifiquen la divisa elegida i cadascuna representa una paraula: *sequar* ('continuaré' o 'perseveraré'), *duro* ('dur') i *dulce* ('dolç'), «[...] *para alcanzar la perfección que el verdadero premio de los trabajos se revencen y le son contrapuestos otros tres espíritus que significan las piñas que son paciencia, obediencia y verdad, con las cuales han revencido mi padre y abuelo sus trabajos y yo en lo propio los procurase imitar para merecer en premio de ellos, y proseguir en lo dulce del descanso por quien ellos trabajaron tan duro: sequar et duro et dulce.*»⁵⁸

En altres escuts, com el que es reproduïx a la figura 2 apareixen les mateixes armes però en ordenació diferent de quarters i afegint en el quart quarter les armes de la comtessa, les faixes viperades dels Anglesola i els mitjos vols dels Sentmenat. No sabem perquè no apareixen en camper d'or o el lleó de gules propi dels Erill. Això no obstant, sobre les armes dels Castre Pinós figura un escussó partit 1r. les tres pinyes dels Pinós i 2n. tres lleopards passants de sable. Sorpren veure aquestes bèsties que fins ara no s'han pogut explicar adequadament. Tractarem d'esbrinar-ho. Guimerà sabia que el seu pare formà part del seguici de l'emperador Carles V i que l'any 1547 tornant de Flandes camí de Trento s'aturaren uns mesos a Augsburg, on es trobà amb dos membres de la família dels Waldburg von Truchsess. Les armes pures de l'escut d'aquests Waldburg són d'or amb tres lleopards passants de sable (que es combinaven, segons les diverses branques familiars, amb altres quarters), amb un escussó damunt de tot, d'atzur amb tres pinyes d'or, en disposició molt semblant a les emprades pels Pinós, perquè havien estat senyors d'un lloc anomenat Tanne que en alemany vol dir 'avet' o 'pi' (figura 3). Aquesta semblança heràldica degué frapar tant Felip Galceran de Pinós com els Waldburg i, ben segur, en

56. BN, ms 11.690.

57. Veg. les esmentades per Martí de RIQUER, *Heràldica catalana* (Barcelona: 1983), I, p. 274, i també les que encapçalen alguns documents a l'arxiu ducal d'Híxar.

58. BN, ms 11.690, fol. 11v-12r.

deduïren un parentiu que no admetia dubtes. Felip Galceran de Pinós «[...] va ésser allotjat y regalat per el baró Truchsess i per el Cardenal Truchsess com a parents i descendents de la seva família».⁵⁹ Es tractava del baró Wilhelm Truchsess von Waldburg († 1566) i del seu germà el cardenal Otto Truchsess von Waldburg († 1573),⁶⁰ que, en testimoni d'aquests pretesos vincles familiars, regalaren a Felip Galceran una espasa que es conservava vinculada a la família dels Pinós.⁶¹

Uns anys més endavant, vers el 1618, el comte de Guimerà dedicà al seu suposat parent, fill del que havia tractat el seu pare, el baró Wilhelm Truchsess von Waldburg, la seva obra escrita en llatí *Sumarium genealogicum illustrissime Pinosiorum familie*⁶² en la qual Guimerà es permeté enllaçar un inexistent Frederic Truchsess, senyor de Tanne que hauria arribat a Catalunya acompanyant al mític Otger Cataló i hauria canviat el seu cognom de Truchsess de Tanne pel de Pinós, i el fill d'aquest ja seria conegut com a Pere Galceran de Pinós. Encara que el comte de Guimerà havia aconseguit enllaçar els seus amb un llinatge alemany com ho havien fet els Montcada o els Urrea d'Aragó,⁶³ anà encara més lluny i al *Sumarium genealogicum* afegí l'esmentada ascendència dels reis de Creta, dels sacerdots d'Hèrcules i dels cònsols romans enllaçant-los tots amb els reis de Suàbia, pretesos antecessors dels Truchsess... Desconeixem la resposta del baró alemany, però sí que és clar que aquesta ascendència fabulosa no fou mai transcrita en les successives històries dels Pinós. Guimerà també li trameté al baró Wilhelm Truchsess von Waldburg, per mitjà de l'ambaixador de l'Imperi, el comte Albrecht von Fürstenberg, una antiga espasa dels Pinós, escrivint aquestes paraules a la carta que l'acompanyava: «*Reliquia es de los testimonios con que mis progenitores ascendientes de esta illma Cassa en tiempos de los Pipinos y Carlos Martel restauraron a España de la opresión de los moros, renovando con V.S. la antigua amistad, correspondencia que ha llevado de la sangre y beneficios han conservado los de nuestras Casas obligados de la tradición confirmada con la mitad de las armas y de los apellidos pues aunque con voces diversas significa una misma cosa.*»⁶⁴

Aquestes són al nostre parer les causes que explicarien l'aparició dels tres lleopards dels Waldburg juntament amb les tres pinyes dels Pinós: donarien així

59. Ibid., fol. 15r.

60. Ibid., fol. 39r.

61. Els Waldburg, també dits Truchsess von Waldburg, pertanyien a una de les famílies més importants de l'alta noblesa alemanya, originària de Suàbia. Coneguda des de mitjan segle x i documentada des del segle xi, fou una de les cases mediatitzades de l'Imperi, que exercí l'ofici de *dapifer* o senescal, que després esdevingué hereditari; foren Senescals de l'Imperi tots els caps del llinatge. Foren declarats barons de l'Imperi (1502), comtes (1628) i prínceps (1803), i són encara avui una família amb nombrosa descendència. Veg. Detlev SCHWENNICK, *Europäische Stammtafeln* (Marburg: 1988), v, taules 147-153.

62. D'aquesta trobada familiar, se'n féu ressò la *Història genealògica de la Casa de Pinós* escrita pel senyor de Santa Maria de Barberà el 1646 i també el *Memorial* ja esmentat que presentà el fill bastard del comte de Guimerà.

63. D'aquesta obra es conserva una còpia manuscrita del propi comte de Guimerà, en dotze folis a la BN, ms 3.089.

64. Veg. Anna CORTADELLAS i VALLÈS, *Repertori de llegendes historiogràfiques de la Corona d'Aragó* (Barcelona: 2001), ps. 17-20, on l'autora descriu l'admiració que la historiografia catalana sent pel passat alemany o francès i del qual es faran ressò les llegendes nobiliàries que incorporaran les cròniques de la segona meitat del segle xiv; veg. també, en aquest sentit, el meu treball «La leyenda del origen de la Casa de Urrea: Etiologia de una tradición», *Emblemata*, 5 (1999), ps. 57-88.

testimoni del pretès origen comú a aquestes dues famílies. No obstant això, és evident que les pinyes—fins i tot les tres pinyes—són elements heràldics comuns en molts cognoms, que funcionen com a senyals parlants, per exemple, els Sapinya, Perpinyà, Pinyana, Pinets, a casa nostra, però també Pino, Pina, Piño, Piñal o Pinel a Aragó i Castella, o Pigna, Pinelli, Pinella, Pignone o Piis a Itàlia o els francesos Pinardièrre, Pignault, Pinot, Pinart, Pins o Pinon, entre molts altres;⁶⁵ i encara que no tinguin virtualitat parlant, les pinyes són presents també als escuts dels Argençola, Ivorra, Preixanes Puigferragut, Rubinat o Puig.⁶⁶

Mort i posteritat

En arribar a la seva plenitud, als cinquanta-tres anys, el comte de Guimerà morí a Saragossa al seu palau del Coso, un diumenge a tres quarts d'onze del matí del dia 13 de juliol del 1638, havent atorgat testament a la mateixa ciutat, el 10 de juny d'aquell any davant el notari Pedro Jerónimo Martínez de Aztarbe,⁶⁷ i fou sebollit a la capella major del Reial Convent de Predicadors.⁶⁸ El cronista d'Aragó Juan Francisco Andrés de Uztarroz imprimí en l'ocasió i per a la seva làpida sepulcral un inspirat epitafi en llatí.⁶⁹ En morir el comte de Guimerà sense descendència legítima, deixà com a hereva universal de tots els seus títols i senyories el seu parent més propinc: la seva cosina cinquena Francesca de Pinós Fenollet i de Sorita, III comtessa de Vallfogona, XVII vescomtessa d'Ulla i XVII de Canet, baronessa de la Portella, de Milany i de Peramola, senyora de Rocafort, Arcalís, Peracolls i Estac, que a la mort del nostre Comte ja era vídua de Joan Cristòfor Ferrandis d'Híjar, III duc d'Híjar († 1614).⁷⁰

A la seva mort, les col·leccions del museu passaren en bona part al cronista del regne d'Aragó i amic seu Francisco Ximénez de Urrea; els seus llibres i manuscrits, llevat d'uns quants de caire familiar que anaren a parar als ducs d'Híjar—els quals els vengueren a mitjan segle XIX al marquès de Salamanca i després passaren a la Biblioteca Nacional de Madrid—, foren objecte de donació del propi comte al convent de San Agustín de Saragossa, que quedà destruït durant els Sitios a la

65. BN, ms 3.054, fol. 29r.

66. Veg. V. i H.V. ROLLAND, *Illustrations to the «Armorial général» by J.B. Rietstap*, v (Ramsbury: 1991), taules LVI-LX (facsimil).

67. Veg. Roser TEY i FREIXA, *La flora a l'heràldica catalana* (Pineda de Mar: 1997), p. 43.

68. AHPZ, «Híjar», IV, 32/ 12. Morí possiblement com a conseqüència d'un atac de feridura patit dos o tres dies abans de fer testament. En carta datada el 7 de juliol escriu el cronista Juan Andrés de Uztarroz a Juan Vincencio de Lastanosa, ambdós grans amics del comte: «*El Conde está muy cansado, y se puede temer mucho por su vida, porque ha muchos días que con dificultad se puede entender lo que articula [...]*», citat per Ricardo del ARCO Y GARAY, *La erudición española en el siglo XVII*, p. 137.

69. La dita capella, juntament amb el seu altar major, havia estat donació, el 21 de setembre del 1553, al seu pare pels monjos del Reial Convent de Predicadors de Saragossa per a l'enterrament de la seva família.

70. En l'epitafi s'esmenta entre els seus títols el de vescomte del Quer Foradat: «[...] Comes de Guimera, Vicecomes de Evol et Alquer Foradat quamplurimorum ditionum in Aragon et Catalonia [...]», BN, ms 3.054, fol. 3, i es consagrà, així, definitivament aquest títol que, com ja ho hem escrit més amunt, havia estat confirmat tàcitament pel rei l'any 1599.

Guerra del Francès. La seva vídua regalà molts llibres a amics bibliòfils i parents seus afecionats com el propi Lastanosa, el cronista Juan Francisco Andrés de Uztarroz († 1653) o el castellà Lorenzo Ramírez de Prado († 1658), del Suprem Consell de Castella, ambaixador a la cort de França, tractadista de política, romanista i humanista traductor de Marcial;⁷¹ tot plegat fa que actualment es trobin tan disperses les obres de la biblioteca del comte de Guimerà.⁷²

Com a resultat del seu traspàs, la comtessa vídua promogué un plet davant la seva hereva universal, la duquesa d'Híjar, per disconformitat amb el testament del seu marit i per a exigir el compliment de la viduïtat foral aragonesa. El llarg plet impedí que la duquesa d'Híjar prengués la plena possessió del comtat de Guimerà i de la resta del patrimoni fins a la sentència de la Reial Audiència de Barcelona, dictada el 6 de març del 1663. Àdhuc durant els anys del plet, el 17 de novembre del 1648, el rei de França Lluís XIII lliurà la possessió de les rendes del comtat de Guimerà a Ramon de Guimerà i de Tamarit, baró d'Abella i senyor de Ciutadilla.

Com a curiositat podem assenyalar també que el castell de Guimerà amb els diversos censals i *laudemis* existents a les finques del comtat fou venut en subhasta pública el 27 d'abril del 1865 com a conseqüència del concurs de creditors que afectà gairebé la totalitat del patrimoni de la casa ducal d'Híjar.⁷³

ELS TITULARS DEL COMTAT DE GUIMERA (1599-2002)

- I. Gaspar Galceran de Castre Pinós de So i d'Aragó, † sense posteritat legítima 13.vii.1638 = Isabel Agnès d'Erill i de Sentmenat;
- II. Francesca de Pinós Feñollet i de Sorita (cosina cinquena), III comtessa de Vallfogona † 28.x.1663 = Juan Francisco Ferrandis d'Híjar, II duc d'Híjar;
- III. Jaime de Silva y Fernández de Híjar (nét), V duc d'Híjar, † 25.ii.1700 = 1r. Ana María Enríquez de Almansa y de la Cueva, 2n. Mariana Pignatelli de Aragón y Cortés, 3r. Teresa Pimentel y Benavides;
- IV. Juana Petronila de Silva Fernández de Híjar y Pignatelli de Aragón, VI duquesa d'Híjar, † 2.iv.1710 = 1r. Fadrique de Silva Portugal, IV marquès d'Orani, 2n. Fernando Pignatelli;

71. Francesca de Pinós era de fet la representant més propera al comte que restava dels Pinós, si n'exceptuem les línies secundogènites representades pels Pinós, senyors de Santa Maria de Barberà (després marquesos d'aquest lloc el 1702), pels Agulló Pinós (després marquesos de Gironella el 1702), pels Gurrea Castre Pinós (després marquesos de Castrepinós el 1691) i per la branca il·legítima eixida d'un fill de Felip Galceran 'el Pòstum', IX vescomte d'Ulla († 1509), que per via femenina finí en els Abarca de Bolea a Aragó (marquesos de Torres el 1620).

72. Veg. Janine FAYARD, *Los ministros del Consejo Real de Castilla (1621-1700): Informes biográficos* (Madrid: 1982), ps. 30-31.

73. Ricardo del ARCO, *La erudición española en el siglo XVII*, ps. 985-986.

- v. Isidro Fadrique de Silva Fernández de Híjar y Portugal, VII duc d'Híjar, † 9.III.1745 = 1r. Luisa Ana de Montcada y Benavides, 2n. Prudenciana Portocarrero y Funes de Villalpando;
- vi. Joaquín Diego de Silva Fernández de Híjar y Portocarrero, VIII duc d'Híjar, † 26.XI.1758 = María Engracia Abarca de Bolea y Pons de Mendoza;
- vii. Pedro de Alcántara de Silva Fernández de Híjar y Abarca de Bolea, IX duc d'Híjar, † 23.II.1808 = Rafaela de Palafox y Croy de Havré;
- viii. Agustín Pedro de Silva Fernández de Híjar y Palafox, per cessió el 8.VII.1784, X duc d'Híjar, † 12.XII.1817 = Maria Fernanda Fitz James Stuart y von Stolberg Gedem;
- ix. Francisca Javiera de Silva Fernández de Híjar y Fitz James Stuart, XI duquessa d'Híjar, † soltera 6.IX.1818;
- x. José Rafael de Silva Fernández de Híjar y Palafox (oncle carnal), XII duc d'Híjar, † 16.IX.1863 = Juana Nepomuceno Fernández de Córdoba Sarmiento, VIII comtessa de Salvatierra;
- xi. Natalia de Silva y Cavero (rebesneta), per rehabilitació el 29.VII.1915, † soltera 1.VIII.1966;
- xii. Carlos Caro y Vázquez (besnebot), actual comte de Guimerà per reial carta de 10.VII.1973.⁷⁴

74. A la relació dels béns que es posaren a subhasta llegim: «[...] el castillo arruinado de Guimerà que es improductivo y se valora en 4000 reales»—AHPZ, «Híjar», I, 267—.

75. Les dades més antigues procedeixen del fons Híjar de l'AHPZ, les dels segles XVIII i XIX de l'AHN i les del segle XX de l'Arxiu Central del Ministeri de Justícia (ll. 48-1, núm. 311).

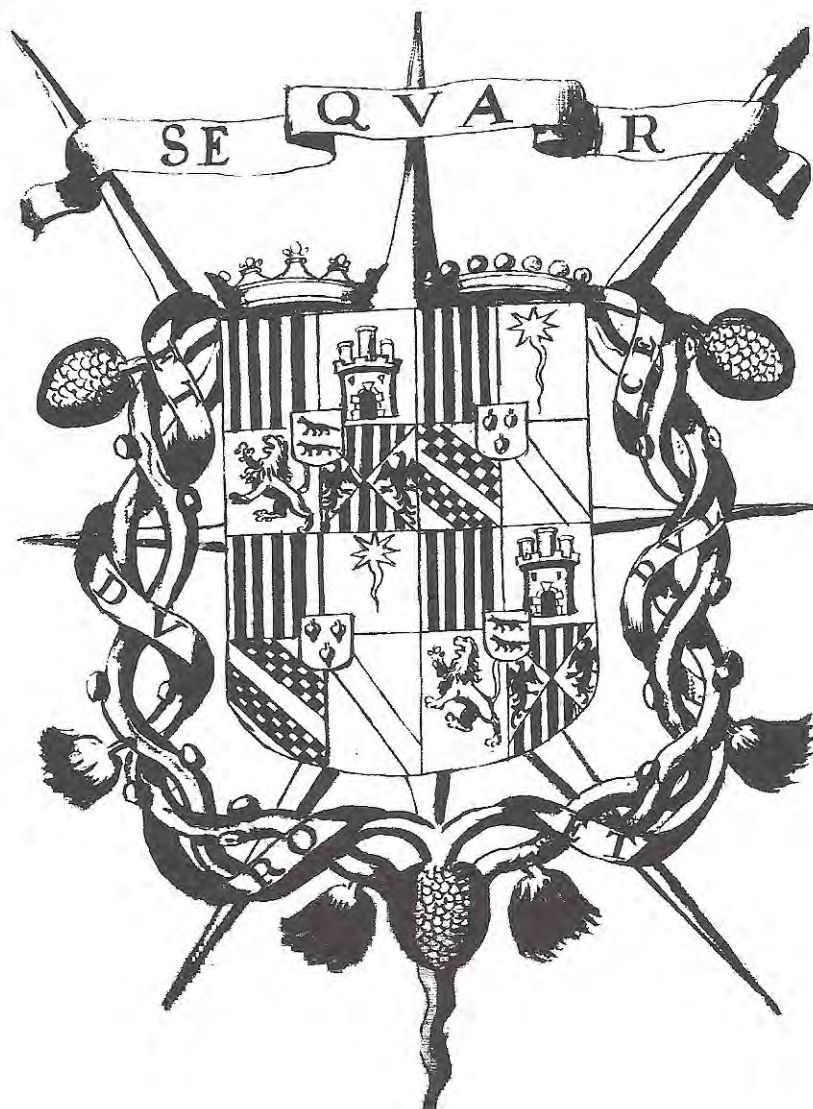

Figura 1

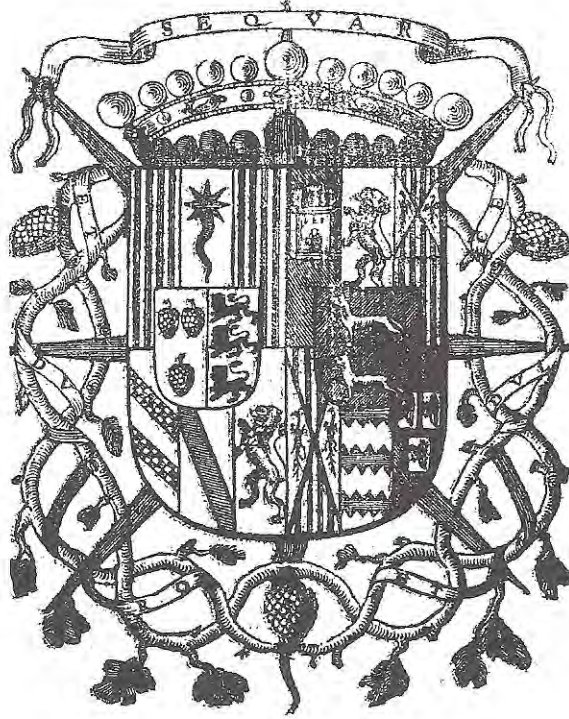

Figura 2

Figura 3. Escut dels Waldburg